

ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา : ตลาดร้อยปีระแหง

ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี¹

นายภาคภูมิ อินทฤทธิ์²

ปรัชญา ชุ่มนาเสียว³

มุฮัมหมัดอิลยาส หล้าปริง³

ศุชาติ ศรียารัตน์³

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา : ตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี 2) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนตลาดร้อยปีระแหง สามารถแบ่งเป็น 2 ประการด้วยกัน คือ 1)การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ชุมชนตลาดร้อยปีระแหงนั้น มีการบริหารจัดการในรูปของคณะกรรมการชุมชนตลาดระแหงในการบริหารจัดการตลาด คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเป็นอย่างดี 2)การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์ พ่อค้า แม่ค้า และคนในชุมชนได้รับประโยชน์จากรายได้จากการขายสินค้าให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงรายการจากการเปิดพื้นที่ให้มีการใช้สถานที่ถ่ายทำละคร โดยการเก็บค่าบำรุงพื้นที่ที่ตลาดร้อยปีระแหง ตามข้อบังคับของชุมชนตลาดร้อยปีระแหง ว่าด้วยการจัดระเบียบสถานที่ถ่ายทำละครบริเวณตลาดระแหง พ.ศ.2561

คำสำคัญ : ศักยภาพชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชน ตลาดร้อยปีระแหง

บทนำ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระ เรื่อง ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา : ตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ได้ผ่านการตรวจจากคณะกรรมการสอบค้นคว้าอิสระแล้ว

² นักศึกษาปริญญาโท สาขาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

³ อาจารย์ที่ปรึกษาการศึกษาอิสระ

ตลาดระแหง ๑๐๐ ปี เป็นตลาดเก่าแก่ดั้งเดิมของจังหวัดปทุมธานี ตั้งอยู่ที่ชายคลองระแหงติดต่อกองพระอุดม ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว ซึ่งที่ได้ชื่อว่าเป็นตลาดระแหงนั้น เพราะในสมัยนั้น พื้นที่บริเวณนี้มีความแห้งแล้ง ไม่มีน้ำ ทำให้เรียกว่าตลาดระแหงตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ตลาดทั้งสองฝั่งคลองปลูกสร้างด้วยไม้ เป็นห้องแถวติดต่อกันยาว สมัยนั้นผู้คนจำนวนมากต้องสัญจรกันทางเรือและทางรถไฟ โดยมีทางรถไฟสายแรก คือ สายตลาดระแหง-บางบัวทอง มาสิ้นสุดที่โรงเรียนวรพงษ์ หมู่ 4 ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว ซึ่งชื่อโรงเรียนดังกล่าวนี้ ได้มาจาก ท่านเจ้าพระยาวรพงษ์พิพัฒน์ (หม่อมราชวงศ์เย็น อิศรเสนา) อดีตรัฐมนตรีกระทรวงวัง ได้ประกอบธุรกิจก่อตั้งบริษัท รถไฟบางบัวทอง จำกัด เพื่อใช้ในการขนส่งสินค้า ต่อมาการคมนาคมเจริญขึ้น มีถนนผ่านหน้าอำเภอลาดหลุมแก้ว ผู้คนก็หันมาสัญจรทางรถยนต์กัน กิจกรรมรถไฟก็ล้มเลิกไป แต่ยังคงเหลือตลาดเอาไว้ให้เป็น อนุสรณ์อยู่จนทุกวันนี้

ด้วยแนวคิดที่จะพัฒนาตลาดระแหงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดปทุมธานี ทางอำเภอลาดหลุมแก้วร่วมกับเทศบาลตำบลระแหงและชาวตลาดระแหง ได้ร่วมกันอนุรักษ์ตลาดเก่าที่ยังรักษาชุมชนเดิมไว้ได้ โดยจัดเป็นตลาดน้ำเหมือนในอดีต เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัดปทุมธานี ในส่วนของบริเวณคลองระแหง หน้าลานวัดบัวแก้วเกษร ได้มีการจัดทำสถานที่เลี้ยงปลาบริเวณคลองระแหง โดยเก็บกักรักษาระดับน้ำให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ อีกจุดหนึ่งที่ศาลาริมน้ำข้างห้องสมุดจัดทำเป็นท่าเรือรับ – ส่งนักท่องเที่ยวและจำหน่ายสินค้าในทุกวันเสาร์และอาทิตย์ เช่น ขนมพื้นบ้าน ขนมไทยโบราณ ผลิตภัณฑ์การเกษตร ตั้งแต่สะพานคลองระแหงจะทำทางเดินเชื่อมต่อกันระหว่างลานวัดกับตลาด เพราะตรงนี้ ชาวตลาดระแหงอยู่กันมาตั้งแต่รุ่นทวด โดยยังอนุรักษ์ชุมชนดั้งเดิมไว้จนได้รับรางวัลจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในตลาดมีร้านขายอุปกรณ์จับสัตว์น้ำอายุกว่า 90 ปี ร้านขายยาจีนและยาแผนโบราณ ร้านตัดผมรุ่นคุณปู่ ร้านขายอุปกรณ์การเกษตรก็ยังยังมีทั้งเคียวเกี่ยวข้าว จอบ เสียม ค้อน ตะปู เครื่องใช้ในครัวเรือน ปุ๋ยหมัก หม้อดินเผาหุงข้าว หรือร้านอาหารขึ้นชื่อ คือ ร้านแปะโภชนา ซึ่งเป็นร้านเก่าแก่ขายกันมาแล้วเกือบ 70 ปี แล้วนอกจากนี้ที่บ้านของนายเกียรติคุณ สุทธาภิรมย์ อดีตนายกเทศมนตรีตำบลระแหงยังจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์แสดงข้าวของเครื่องใช้ในสมัยโบราณเปิดให้เข้าชมโดยไม่เสียค่าธรรมเนียม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเรื่องศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา : ตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี (2) เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

วิธีการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประชากรและกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย คือ รองนายกเทศมนตรีตำบลระแหง จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้านตำบลระแหง จำนวน 1 คน ผู้นำชุมชน พ่อค้า แม่ค้า ภายในตลาดร้อยปีระแหง จำนวน 5 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 7 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

2.1 ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

2.1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

- การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
- การมีส่วนร่วมในการได้รับประโยชน์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ (Interview) ในรูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี โดยมีส่วนประกอบทั้งหมด 4 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะในการพัฒนา

4. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสัมภาษณ์ โดยลงพื้นที่ด้วยตนเอง ดำเนินการสัมภาษณ์แบบเฉพาะเจาะจง จดบันทึก และบันทึกเสียงตลอดจนการสังเกตเชิงประจักษ์

5. การวิเคราะห์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปประเด็นนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหาสาระ (Content Analysis) โดยการสังเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับศักยภาพชุมชน

1.1 ความหมายของศักยภาพ

ศักยภาพ หมายถึง ภาวะแฝง อำนาจ หรือคุณสมบัติที่มีแฝงอยู่ในสิ่งต่าง ๆ อาจทำให้พัฒนาหรือให้ปรากฏเป็นสิ่งที่ประจักษ์ได้ (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

1.2 ความหมายของศักยภาพชุมชน

พัทธม (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2543; อ้างอิงจาก Putnam. 1993: 15) กล่าวว่าไว้ว่าชุมชนจะเข้มแข็งและมีศักยภาพได้นั้น เพราะคนในชุมชนมีน้ำใจ มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความกระตือรือร้นมีบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันมีเครือข่ายของการทำให้สังคมมาติดต่อกันสัมพันธ์กันในเรื่องเกี่ยวกับชุมชน มีสถานภาพทางกายภาพของชุมชนที่เหมาะสม และสมาชิกมีส่วนร่วมในงานสาธารณะของชุมชน

จิระภา นิมสุข (สุวิทย์ ธีรสาส์น. 2533: 5; อ้างอิงจาก จิระภา นิมสุข. 2544) ให้ความหมายศักยภาพของชุมชน หมายถึง จิตความสามารถของชุมชนในอันที่จะตอบสนองความต้องการและแก้ไขสภาพปัญหาของคนส่วนใหญ่ในชุมชน รวมทั้งความสามารถของชุมชนในการประสานความร่วมมือในการดำเนินงานกับคนภายนอกชุมชน ขณะเดียวกันก็ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่มาจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อความปกติสุขในการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน องค์กรประกอบที่ทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการดำเนินงานใด ๆ นั้น ได้แก่ โครงสร้างประชากรและระบบการปกครอง อาชีพและระบบการผลิต

จิระภา นิมสุข (2544; อ้างอิงจาก สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์ 2533: 22-23) กล่าวถึง ศักยภาพของชุมชนว่า หมายถึง ความสามารถของชุมชนในการจัดการภายในชุมชน เช่น การใช้ระบบเครือข่าย ในระบบคัดเลือกผู้นำ การใช้ระบบศาลเผ่าศาลแก่ ทำหน้าที่พิจารณาคดีและแก้ไขคดีความขัดแย้งหรือกรณีพิพาทในชุมชน

อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจอ่ำ (2539: 257) กล่าวถึง ศักยภาพและการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนว่า การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มคนตั้งแต่เรื่องของจิตสำนึก ความรู้ ทักษะ ไปจนถึงการจัดการ การรวมกลุ่ม ที่ทำให้เกิดพลังต่อรองในการแก้ปัญหา นานาชนิด และการที่กลุ่มจะเข้มแข็งหรือไม่ต้องพิจารณาถึงด้านทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรอื่นๆ ของชุมชนด้วย

การจะเกิดศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนนั้นมีปัจจัยที่จะเป็นตัวนำไปสู่การมีศักยภาพหรือความเข้มแข็งของชุมชนได้ ดังนี้

แมททิว (Mathews. 1996: 1-25) ได้พิจารณาเงื่อนไขและปัจจัยของชุมชนที่ทำให้เกิดความเข้มแข็ง ดังนี้

1. โครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อความเป็นชุมชน
  - 1.1 การรวมตัวเป็นกลุ่ม/องค์กร มีมากน้อยเพียงใด
  - 1.2 ขนาดของกลุ่มที่พบปะ
  - 1.3 จำนวนสถานที่และโอกาสในการพบปะสังสรรค์ เพื่อการแก้ปัญหาของชุมชน
  - 1.4 ประเด็นพูดคุย/ถกปัญหาของชุมชน
  - 1.5 ระดับความสัมพันธ์ใกล้ชิดของคนในชุมชน
  - 1.6 เครื่องมือสื่อสาร
2. กระบวนการเฉพาะบางอย่าง
  - 2.1 กระบวนการตัดสินใจเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยรวมของชุมชนเป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมของคนมากน้อยเพียงไร บทบาทของผู้นำในการตัดสินใจเป็นอย่างไร
  - 2.2 กระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่างกันหรือการหาข้อสรุปร่วมกันในการแก้ไขปัญหา
3. ผู้นำ
  - 3.1 จำนวนผู้นำ การกระจายตัวในตำบล/พื้นที่
  - 3.2 บทบาทของผู้นำสัมพันธ์กับสมาชิกในชุมชน เช่น การเปิดโอกาสให้สมาชิกแสดงความคิดเห็นริเริ่ม การสร้างกระบวนการ/กิจกรรมให้สมาชิกมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่ายภายใน/ภายนอกชุมชน
  - 3.3 คุณสมบัติ เช่น การติดตามสถานการณ์ปัญหา การเปิดกว้างให้การเรียนรู้ไม่แบ่งฝ่าย มองการณ์ไกล
4. กระบวนการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม
  - 4.1 เป็นการประเมินว่าชุมชนมีระบบความคิดด้านต่าง ๆ เหล่านี้มากน้อยเพียงไร
  - 4.2 การให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมพอ ๆ กับผลงาน
  - 4.3 การดึงคนให้มาร่วมกระบวนการคิดและตัดสินใจให้มากที่สุด
  - 4.4 การเน้นศักยภาพของสมาชิกที่มาร่วมตัวกันว่าเป็นต้นทุนของชุมชน มากกว่ามองว่าเป็นปัญหาของชุมชน
  - 4.5 ความคิดเกี่ยวกับ “อำนาจ” หรือ “พลัง” ในการเปลี่ยนแปลง เน้นพลังของกลุ่มในการแก้ปัญหาของตนเอง มากกว่าฝากความหวังไว้ที่ผู้มี “อำนาจ” หรือไม่
  - 4.6 ความคิดเกี่ยวกับการรับผิดชอบแก้ปัญหาของชุมชนตนเอง
5. ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับสถาบันต่าง ๆ ในชุมชน
  - 5.1 การพึ่งพาหน่วยงานของรัฐที่มีมากน้อยเพียงไร
  - 5.2 ความร่วมมือสนับสนุน ความใกล้ชิดกันของโรงเรียน วัด และสถานบริการในชุมชน
6. ความรู้สึกร่วมเป็นกลุ่มชุมชนเดียวกันและมองหาทางออกของความร่วมมือในชุมชนเป็นการประเมินว่าในชุมชนมีความรู้สึกผูกพันเป็นชุมชนหรือไม่ โดยดูจาก

6.1 ประวัติศาสตร์/คำบอกเล่าของชาวบ้านเกี่ยวกับการช่วยเหลือกันและกันในการแก้ปัญหาชุมชน

6.2 การทำกิจกรรมที่ต้องอาศัยความร่วมมือหลายฝ่ายร่วมกัน

6.3 ความพยายามในการดึงเอาคนที่ยังไม่เข้าร่วมงานพัฒนาชุมชนให้เข้ามาร่วมด้วย

2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ในการศึกษาได้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สำหรับความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ได้มีบุคคลหรือองค์กรต่างๆให้ความหมายและคำจำกัดความไว้มากมายที่เป็นที่ยอมรับในระดับหนึ่งและได้รับการอ้างอิงถึงเสมอ ที่สำคัญมีดังนี้

สมศรี ยิ้มเมือง (อ้างอิงใน จุฑาธิปต์ จันทรเฑียร, 2552, หน้า 20) ได้ให้ความหมายของ Ecotourism ในความหมายของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามความหมายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย โดยอ้างอิงตามเอกสารนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ปี พ.ศ. 2558-2539 ดังนี้

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ การเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

ศรีพร สมบุญธรรม (อ้างอิงใน จุฑาธิปต์ จันทรเฑียร, 2552, หน้า 19) กล่าวถึง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า “มีความหมายลึกซึ้งกว่าการเสนอขายสินค้าทางการท่องเที่ยวแบบใหม่ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวเท่านั้น หากแต่เป็นแนวคิดที่มุ่งประสานผลประโยชน์ และความต้องการในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมให้เข้ากับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน”

พงศ์สานต์ พิทักษ์มหาเกตุ (อ้างอิงใน จุฑาธิปต์ จันทรเฑียร, 2552, หน้า 19) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว ในด้านระบบนิเวศของทรัพยากรการท่องเที่ยว ซึ่งประกอบด้วยธรรมชาติป่าไม้และแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ตลอดจนคุณธรรมความเชื่อค่านิยม วัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เมื่อนักท่องเที่ยวมีความเข้าใจดีแล้ว

นักท่องเที่ยวจึงปฏิบัติให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติหรือชุมชนนั้นๆ โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศของสิ่งแวดล้อม สังคม หรือต่อชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือ EcoTourism นั้น โดยความหมายก็คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องใช้ทุนธรรมชาติอย่างมีขีดจำกัดให้มีความมั่นคง ยั่งยืน และในท้ายที่สุดจะต้องคืนทุนต่อสังคม ซึ่งหมายถึงการให้ท้องถิ่นได้มีโอกาสตั้งแต่เริ่มรับรู้ตัวกระบวนการ การที่สมบูรณ์ในการพิจารณาทั้งในเรื่องทุนธรรมชาติและทุนทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อทุนทางเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่ได้ (ภูเกิลไซต์, 2561, หน้า 1)

วิกิพีเดีย (วิกิพีเดีย, 2561, หน้า 1) ให้ความหมายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (อังกฤษ : Ecotourism) ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อม และผู้ที่มาท่องเที่ยวจะต้องเป็นบุคคลเฉพาะกลุ่ม โดยรู้และไม่ทำลายสภาพแวดล้อม เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรชุมชน หรือสิ่งที่จะทำให้การท่องเที่ยว นั้นเสียหาย ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้รวมไปถึงรูปแบบการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. หลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) มีหลักการที่สำคัญสาหลักการ ได้แก่ (1) หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ (2) หลักการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่น และ (3) หลักการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยว

2.1 หลักการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆจะต้องมีการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด ไม่ถูกทำลายไป

2.2 หลักการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเป็นการกระตุ้นจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นให้พยายามดูแลรักษาและปกป้องทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านั้น โดยไม่กระทำการใดที่เป็นผลเสียต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวเพียงเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตน

2.3 หลักการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวเพื่อตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวที่ตนเดินทางเข้าไปเยือน และให้ความร่วมมือแก่ชุมชนในท้องถิ่นในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันเป็นมรดกตกทอด ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ ให้คงสภาพที่ดีต่อไปนานๆ (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ, 2561, หน้า 1)

3. องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ดรรรชนี เอมพันธุ์ และสุรเชษฐ์ เชษฐมาต (อ้างถึงใน สฤษณ์ แสงอรุณ, 2561, หน้า 2-3) ได้กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้วการวางแผนการท่องเที่ยวซึ่งรวมไปถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ด้วยนั้น จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบสำคัญสี่ประการได้แก่ (1) ทรัพยากรการท่องเที่ยว (2) นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (3) การตลาด และ (4) การบริการ

3.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว (natural resource tourism)

การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่ยังดำรงไว้ซึ่งสภาพดั้งเดิมของระบบนิเวศ (first hand ecosystem) และวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ส่วนใหญ่ จึงมักปรากฏอยู่ในพื้นที่ที่อนุรักษ์ เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และอุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2539) กล่าวถึง แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติว่าเป็นแหล่งที่มีจุดเด่นเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว (nature attractions) และตัดขาดจากโลกภายนอก (solitude) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะไม่ได้สัมผัสที่บ้าน นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวว่า หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นจุดหมาย (destination) ของการท่องเที่ยว ซึ่งหมายถึงพื้นที่

ที่รองรับนักท่องเที่ยว พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวจะมีทรัพยากรที่เป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยว ความดึงดูดใจเหล่านั้นอาจเป็นความดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทใดประเภทหนึ่ง แต่อาจไม่เป็นสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวประเภทอื่น ดังนั้นสภาพทรัพยากรจึงมีความสัมพันธ์โดยตรงกับตลาดการท่องเที่ยว นอกจากนี้ความดึงดูดใจในทรัพยากรแล้ว ในบางพื้นที่ยังมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ดังนั้น ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวจึงหมายถึงรวมถึงศักยภาพในการประกอบกิจกรรมของนักท่องเที่ยวด้วย โดยได้แบ่งแหล่งท่องเที่ยวออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆ คือ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (nature destination) แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (cultural destination) ซึ่งรวมเอาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา ประวัติศาสตร์ และโบราณคดี (historical, archaeological and regions destination) และแหล่งท่องเที่ยวศิลปะ วัฒนธรรมและประเพณี (art, culture and traditional destinations) เข้าไว้ด้วยกัน (สฤษฎ์ แสงอรุณ, 2561, หน้า 2-3)

ดังนั้นหากมองการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นอุตสาหกรรมบริการอย่างหนึ่ง แหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวข้างต้นจัดได้ว่าเป็นวัตถุดิบเพื่อรองรับการท่องเที่ยว และเป็นวัตถุดิบประเภทใช้แล้วไม่หมดไปหรือสูญหาย หากมีการควบคุมป้องกันด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้แหล่งท่องเที่ยวยังคงประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืนโดยไม่เสื่อมโทรมลงไป ทั้งยังไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศจนเกินขีดความสามารถของระบบที่จะรองรับได้ (carrying

capacity) (สฤษฎ์ แสงอรุณ, 2561, หน้า 3)

3.2 นักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

สถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (อ้างถึงใน สฤษฎ์ แสงอรุณ, 2561, หน้า 3) ได้ระบุว่านักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สามารถจำแนกได้เป็นสี่ประเภทด้วยกันคือ

ประเภทที่ 1 นักท่องเที่ยวแบบหัวกระติ (hard-core nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นความสำคัญในการศึกษาค้นคว้าขณะที่เที่ยวชมธรรมชาติ

ประเภทที่ 2 นักท่องเที่ยวธรรมชาติแบบอุทิศตน (dedicated nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่เน้นเจาะจงไปที่สถานที่เที่ยวเฉพาะ โดยเฉพาะ เพื่อจะได้รู้ได้เข้าใจในธรรมชาติหรือประเพณีท้องถิ่น

ประเภทที่ 3 นักท่องเที่ยวธรรมชาติเป็นหลัก (mainstream nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่ชอบไปสถานที่แปลกๆ ที่ไม่เคยไปมาก่อน เช่น ไปเยือนลุ่มน้ำอเมซอน (Amazon) อุทยานกอริลลาในรวันดา (Rawanda Gorilla Park) หรือจุดหมายปลายทางอื่นๆ ที่เป็นการริเริ่มสำหรับโปรแกรมท่องเที่ยวพิเศษ

ประเภทที่ 4 นักท่องเที่ยวธรรมชาติตามโอกาส (casual nature tourists) เป็นนักท่องเที่ยวที่บังเอิญต้องไปชมธรรมชาติ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของโปรแกรมท่องเที่ยวที่ตนได้เลือกไป

นอกจากนี้ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, 2539 ได้กล่าวถึงลักษณะของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า จะต้องเป็นนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการศึกษาหาความรู้ และประสบการณ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติ

3.3 การตลาด

การตลาดนับเป็นส่วนสำคัญในการชักจูงนักท่องเที่ยวให้ไปท่องเที่ยว โดยเป็นสื่อกลางระหว่างนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ และแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งในเชิงการตลาดจะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีลักษณะอย่างไร โดยการให้ข้อมูลและสิ่งที่คาดหวังจากการท่องเที่ยว (expectation) อย่างถูกต้องแก่นักท่องเที่ยว เพื่อเป็นการช่วยให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจว่ารูปแบบของการท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้เหมาะสมกับความสนใจ และตรงตามความต้องการของตนเองหรือไม่ และสามารถยอมรับกฎหรือกติกาของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้หรือไม่ (สฤษฎ์ แสงอรุณ, 2561, 3)

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการตลาดเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเลือกสรรประเภทและคุณภาพของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมสนับสนุนการท่องเที่ยวในเชิงคุณภาพ (qualitative tourism) มากกว่าการท่องเที่ยวในเชิงปริมาณ (quantitative tourism) อันจะเป็นหนทาง นำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งส่วนใหญ่งานด้านการส่งเสริมการตลาดเป็นหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (สฤษฎ์ แสงอรุณ, 2561, หน้า 3)

3.4 การบริการ

การท่องเที่ยวซึ่งรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่จำเป็นต่อการสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว ในขณะที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยว แต่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นั้นต้องการบริการที่เน้นการให้ข้อมูลข่าวสาร และการบริการเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น บริการด้านสื่อความหมาย ธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของประชาชนท้องถิ่นในภาคบริการ ซึ่งได้แก่ การจัดที่พักที่สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น (ecolodge) เป็นมัคคุเทศก์นำทางในการเดินป่า เป็นต้น (สฤษฎ์ แสงอรุณ, 2561, หน้า 3)

3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

องค์ประกอบสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น โดยชุมชนจะต้องเป็นผู้มีบทบาทและหน้าที่หลักในการจัดการท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต รวมไปถึงเพื่อปลูกจิตสำนึกให้ตระหนักห่วงแหน สิ่งแวดล้อม สังคมและวัฒนธรรม ให้มีการอนุรักษ์มรดกของชุมชนเพื่อส่งต่อไปถึงอนุชนรุ่นหลัง โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

3.1 หลักการมีส่วนร่วมของชุมชน

โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวสู่ชุมชน (2546 : 41) กล่าวว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน และมีการเตรียมความพร้อมของชุมชนด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น และที่สำคัญ คนในชุมชน

ควรเข้าถึงทรัพยากร และมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นมรดกของคนรุ่นหลังต่อไป

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2548 : 155) กล่าวถึง สาเหตุที่ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการท่องเที่ยว หรือในบางกรณี การท่องเที่ยวอาจทำให้ทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่นลดน้อยลง จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการ ได้ดีกว่าผู้อื่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของเขาเอง ซึ่งการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวของชุมชน หมายถึง การสนับสนุน ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวทุกขั้นตอนและให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว เพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน ความภาคภูมิใจ พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการดูแลปกป้องรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมให้คงอยู่ยั่งยืน

3.2 รูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff ,1977 : 219) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมมีทั้งหมด 4 ประเภท ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision-Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Implementation) ประกอบด้วย การเข้าร่วมโดยการให้การสนับสนุนด้านทรัพยากร การเข้าร่วมในการบริหารและการร่วมมือ รวมทั้งการเข้าร่วมแรงร่วมใจ
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ทางวัตถุทางสังคม หรือโดยส่วนตัว
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วมต่อไป

โครงการศึกษาและจัดทำคู่มือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทผจญภัยกึ่งอนุรักษ์ธรรมชาติ โดย **มนัส สุวรรณ (2545 : 111)** ให้ความเห็นว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ถือว่าเป็นหลักการที่มีความถูกต้องเหมาะสมตามหลักบริหารจัดการ เพราะประชาชนในท้องถิ่นถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง (Stakeholder) ดังนั้น เมื่อมีผลประโยชน์ใดๆ เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่นจึงสมควรเป็นกลุ่มแรก ที่ได้รับประโยชน์ และจากการศึกษาได้นำเสนอในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ไว้ 2 ส่วน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

1.1 การมีส่วนร่วมในการสร้างบรรยากาศ ประกอบด้วย

- ร่วมอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยวหรือผู้มาใช้บริการ
- แสดงอัธยาศัยไมตรีในการต้อนรับ มีความเป็นกันเอง โอบอ้อมอารี ช่วยเหลือตามสมควร
- ไม่ฉกฉวยโอกาส เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยวจากการขายบริการหรือสินค้า

1.2 การมีส่วนร่วมในการดูแล บำรุง และรักษา ประกอบด้วย

- ดูแลรักษาสภาพแวดล้อมให้คงความเป็นธรรมชาติให้มากที่สุด
- รักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทั้งดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้และอื่นๆ อย่าให้เกิดภาวะมลพิษ (Pollution)

เพื่อสร้างเสน่ห์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยว

- ดูแลรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสิ่งอำนวยความสะดวก และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ที่จอดรถ ร้านอาหาร ห้องสุขาและร้านขายของที่ระลึก เป็นต้น
- ดูแลและรักษาความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity) ของบรรดาสัตว์มีชีวิตทั้งหลายในพื้นที่
- ดูแลและรักษารวมถึงการบูรณะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียม และอื่นๆ ที่ถือเป็นมรดกวัฒนธรรม เพื่อให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพสูง

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการได้ประโยชน์

2.1 การเป็นผู้ประกอบการในท้องถิ่น ประชาชนผู้มีความพร้อมอาจเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มบุคคลรวมตัวกันจัดตั้งเป็นบริษัทประกอบธุรกิจนำเที่ยว เช่น กรณีของประชาชนในจังหวัดพิษณุโลก จัดตั้งบริษัทนำเที่ยวประเภทล่องแก่ง ในขณะที่ประชาชนในจังหวัดกระบี่ตั้งบริษัทประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวประเภทปีนหน้าผา เป็นต้น

2.2 ขายของที่ระลึก ประชาชนในท้องถิ่นอาจรวบรวมผลิตภัณฑ์หัตถกรรมภายในท้องถิ่นมาจัดขายในรูปแบบของที่ระลึก หรืออาจซื้อหามาจากที่อื่นมาวางขายเพื่อผลกำไรก็ได้

2.3 ธุรกิจขายอาหาร ภัตตาคาร ขนาดและประเภทบริการร้านอาหารภัตตาคาร ขึ้นอยู่กับปริมาณและคุณภาพของนักท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

2.4 บริการเช่า โดยปกติทั่วไปกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัย จำเป็นต้องใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีราคาแพง ดังนั้น ผู้ประสงค์จะประกอบกิจกรรมลักษณะนี้อาจไม่ซื้อหาเป็นของตัวเอง แต่จะใช้วิธีการเช่าแทน เช่น การเช่าเรือพาย การเช่าแพยาง และการเช่าอุปกรณ์การปีนหน้าผา เป็นต้น ธุรกิจเหล่านี้ประชาชนในท้องถิ่นน่าจะดำเนินการได้เป็นอย่างดี

2.5 การใช้แรงงานในสถานประกอบการในแหล่งท่องเที่ยวที่มีการส่งเสริมและพัฒนาแล้ว มักมีธุรกิจเกี่ยวเนื่องหลายประเภทเกิดขึ้น เช่น ร้านอาหาร ภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก และธุรกิจบริการอย่างอื่น การประกอบการเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยแรงงานจำนวนหนึ่งเพื่อให้บริการกับผู้มาใช้บริการ แรงงานเหล่านี้ควรเป็นคนในท้องถิ่นเป็นลำดับแรกก่อนที่จะมีการจ้างงานจากภายนอก

2.6 การเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่น (Local Guide) การเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่นจัดเป็นโอกาสอีกประเภทหนึ่งที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผจญภัยที่ประชาชนในท้องถิ่นสมควรได้รับเป็นกลุ่มแรก ความสำคัญของการเป็นผู้นำเที่ยวท้องถิ่นมีได้อยู่ที่เพียงรายได้อันอาจเกิดขึ้นจากการนำเที่ยวเท่านั้น แต่อยู่ที่ความคุ้นเคยและความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ สภาพดังกล่าวทำให้คนในพื้นที่ที่มีความรัก ความหวงแหน และมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ได้ดีกว่าบุคคลภายนอก

การอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ กรณีศึกษา : ตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ผู้วิจัยขออภิปรายผลการวิจัยในประเด็นที่สำคัญ โดยแบ่งเป็นตอนได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ที่สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษา รูปแบบและวิธีการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี สอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ตลาดระแหง 100 ปี ตั้งอยู่ที่ริมคลองระแหง ติดคลองพระอุดม ในเขตพื้นที่ หมู่ที่ 4 ตำบลระแหง (อยู่ในเขตเทศบาลระแหง) อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี ลักษณะบ้านเรือนของตลาดทั้งสองฝั่งคลองปลูกสร้างด้วยไม้เป็นห้องแถวเรียงรายติดต่อกัน เปิดเป็นร้านค้าขายทั้งสองฝั่ง โดยมีสะพานไม้เชื่อมต่อระหว่างกันตั้งแต่ครั้งอดีต ตลาดแห่งนี้ในอดีตลึกลับไปด้วยเรื่องของพ่อค้าแม่ค้า ที่พายเรือมาขายสินค้าจากต่างตำบล ในละแวกนี้มากมาย ตลาดระแหง 100 ปี มีสะพานไม้แห่งหนึ่ง สามารถชักรอกให้ส่วนกลางของสะพานยกสูงขึ้นได้ เพื่อให้เรือสามารถสัญจรผ่านลอดไปมาได้ โดยลักษณะเด่นของตลาดแห่งนี้ อยู่ที่องค์ประกอบทางเดินริมน้ำ มีท่าน้ำของแต่ละบ้านที่เป็นทางลาดแทนบันไดตลอดจนเขื่อนกั้น คลังที่ยังคงเป็นแผ่น ไม้แบบเก่า มีช่องรับลมที่สามารถเปิดปิดได้ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนโบราณ มีที่นั่งแห่งเดียวเท่านั้น เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่ยังคงความเป็นวิถีชีวิตชุมชนดั้งเดิม มีลักษณะบ้านเรือนของตลาดทั้งสองฝั่งคลองปลูกสร้างด้วยไม้เป็นห้องแถวเรียงรายติดต่อกัน เปิดเป็นร้านค้าขายทั้งสองฝั่ง โดยมีสะพานไม้เชื่อมต่อระหว่างกันตั้งแต่ครั้งอดีต มีกลุ่มนักท่องเที่ยวอีกจำนวนไม่น้อยที่สนใจในความรุ่งเรืองแห่งอารยธรรมในอดีต หรือวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตของชนกลุ่มน้อย รวมถึงพิธีกรรม พิธีกรรมงานฉลองรื่นเริงต่างๆ ศิลปะการแสดง ดนตรี เพลงพื้นบ้าน การรำรำ การละเล่น ตลอดจนงานหัตถกรรม (มาสเตอร์แพลน, 2561, หน้า 1)

ตอนที่ 2 ข้อค้นพบเกี่ยวกับศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของตลาดร้อยปีระแหง ตำบลระแหง อำเภอลาดหลุมแก้ว จังหวัดปทุมธานี สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1 การมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นเอื้อต่อการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในเรื่องของ การที่คนในชุมชนนั้นเมื่อมีการจัดประชุมเพื่อพัฒนาตลาดร้อยปีระแหง คนในชุมชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี เป็นการช่วยเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนไปในตัวด้วย รวมถึงการจัดประเพณีต่างๆ ที่สำคัญในตลาดร้อยปีระแหง คือ งานศาลเจ้าประจำปีจัดขึ้นทุกเดือนมีนาคมของทุกปี และ งานประเพณีตักบาตรพระร้อย ซึ่งเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวจังหวัดปทุมธานี จัดขึ้นในช่วงวันออกพรรษาซึ่งงานประเพณีทั้งสองที่กล่าวมานั้น เป็นประเพณีที่คนในชุมชนมีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก เพราะเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมานาน ทั้งคนในพื้นที่เอง คนในพื้นที่ใกล้เคียงเอง และคนที่ไปทำมาหากินที่อื่นก็ต่างกลับมาร่วมงานประเพณีเหล่านี้ เป็นการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในอีกรูปแบบหนึ่งด้วย โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น ผู้วิจัยได้ขอค้นพบตามแนวคิดของ มนัส สุวรรณ (2545 : 111) ซึ่งแบ่งการมีส่วนร่วมของชุมชน 2 ส่วนด้วยกัน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ

คนในชุมชนตลาดร้อยปีระแหงนั้น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการตลาดร้อยปีระแหง โดยร่วมอำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว โดยการจัดพื้นที่จอดรถให้เพียงพอกับจำนวนนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวภายในตลาดร้อยปีระแหง มีความเป็นอาสาสมัครในการต้อนรับ มีความเป็นกันเองต่อนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในตลาดร้อยปีระแหง

การบริหารจัดการของคนในชุมชนเอง ส่วนใหญ่จะดูแลจัดการพื้นที่กันเองโดยไม่พึ่งพาความช่วยเหลือจากทางเทศบาลตำบลระแหงมากนัก โดยทางเทศบาลตำบลระแหงนั้นจะเข้ามาช่วยเหลือบริหารจัดการภายในพื้นที่ตลาดร้อยปีระแหงนั้น เฉพาะเมื่อคนในชุมชนต้องการให้ทางเทศบาลตำบลระแหงเข้ามาช่วยเหลือเท่านั้น

สอดคล้องกับที่ทางเทศบาลตำบลระแหงเอง ทางชุมชนตลาดร้อยปีระแหงนั้น ไม่ต้องการความช่วยเหลือจากทางเทศบาลตำบลระแหงเท่าที่ควร ทั้งๆที่ทางเทศบาลเองพร้อมให้ความช่วยเหลือเต็มที่ในเรื่องของงบประมาณ เพราะยังมีความขัดแย้งกันในเรื่องของการเมืองท้องถิ่น ซึ่งคนในชุมชนเองยังแยกการเมืองกับการพัฒนาไม่ออก

2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการได้ประโยชน์

คนในชุมชนตลาดร้อยปีระแวงนั้น ได้ประโยชน์ในส่วนของรายได้ที่เข้ามาพัฒนาในพื้นที่ตลาด รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้มีการถ่ายทำละครได้ โดยมีการเก็บค่าบำรุงการใช้สถานที่ในการถ่ายทำละครภายในพื้นที่ตลาดร้อยปีระแวง

แต่ทางชุมชนเองนั้นก็ดำเนินการจัดการพื้นที่ตลาดกันเองในรูปของคณะกรรมการตลาดร้อยปีระแวง โดยไม่ได้พึ่งพาเทศบาลตำบลระแวงมากนัก เพราะมีความขัดแย้งกันในเรื่องของการเมือง ที่คนชุมชนไม่ได้สนับสนุนนโยบายของนายกเทศมนตรีคนปัจจุบันเท่าที่ควร ทำให้การพัฒนาตลาดร้อยปีระแวงนั้น ไม่ได้พัฒนาเท่าที่ควร คนในชุมชนเองไม่ได้ต้องการความช่วยเหลือจากเทศบาลในการพัฒนาตลาดร้อยปีระแวง

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

1. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

ควรมีการจัดประชาคมขึ้นระหว่างคนในชุมชนเองกับทางเทศบาลตำบลระแวงเพื่อให้ชุมชนได้เสนอความต้องการไปให้ทางเทศบาลสนับสนุนงบประมาณเพื่อพัฒนาตลาดร้อยปีระแวง โดยยึดตามกรอบของกฎหมายของทางเทศบาล รวมถึงคนในชุมชนเองต้องเปิดใจกว้างแยกการเมืองกับการพัฒนาตลาดออกจากกัน และร่วมมือกันพัฒนาตลาดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอลาดหลุมแก้วและจังหวัดปทุมธานี

2. ด้านการจัดการบูรณาการภายในพื้นที่ตลาด

ควรมีการบูรณาการการทำงานกันภายในพื้นที่ตลาดร้อยปีระแวง โดยต้องร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชนเอง กับเทศบาลตำบลระแวง รวมถึงหน่วยงานอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาตลาดร้อยปีระแวงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอลาดหลุมแก้ว และของจังหวัดปทุมธานี

เอกสารอ้างอิง

กุเกิลไชด์. (2561). การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ค้นเมื่อ 20 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

[www.http://sites.google.com](http://sites.google.com).

คมลักษ์ณี สงทิพย์. (2557). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

จิระภา ฉิมสุข. (2544). ศักยภาพของชุมชนในด้านทัศนศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญา

มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จุฑาธิปต์ จันทร์เอียด. (2552). การวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่

ยั่งยืนแบบบูรณาการในจังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการจัดการโรงแรมและการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

โหมศิริ ทิมสุทิน. (2548). รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการ และ พัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ระยะที่ 1.

กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ชรินทร์พรรณ อะสิติรัตน์. (2553). การจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับวิถีชีวิตชุมชน กรณีศึกษาตลาดน้ำอัมพวา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิชาการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

บัณฑิต อ่อนคำ และวิริยา น้อยวงค์นียงค์. (2533). ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาชนบท:

ประสบการณ์ของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สาขาพัฒนาชุมชน คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พจนา สวนศรี. (2546). คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิต และธรรมชาติ.

พิมพ์ระวี ใจจันรุ่งสัจย์. (2553). การท่องเที่ยวชุมชน. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ภราเดช พัยมวิเชียร. การวางแผนตลาดการท่องเที่ยว: เอกสารประกอบการสอน. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2543). องค์ความรู้ในเรื่องความเข้มแข็งของชุมชน :

จากปรากฏการณ์ที่ทฤษฎีฐานราก. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (อัดสำเนา)

มนัส สุวรรณ. (2545). รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร : โครงการศึกษาและจัดทำคู่มือ การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวประเภทผจญภัย. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

มาสเตอร์แพลน. (2556). บทที่ 2 การทบทวนแนวคิด. ค้นเมื่อ 5 กุมภาพันธ์ 2561, จาก

<http://www.masterplan.andamanecotourism.com>.

ลีลาภรณ์ นาคทรพร และคณะ. (2528). ตัวชี้วัดสำหรับงานพัฒนาชนบท:ประสบการณ์จากนักพัฒนา. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

วรรณวิมล ภู่นาค. (2557). ศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา :ตลาดน้ำอัมพวา. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต , มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2537). สังคมวิทยาชุมชน:หลักการศึกษาวเคราะห์และปฏิบัติงานชุมชน.

ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชนฯ. (2561). หลักการของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ค้นเมื่อ

8 กุมภาพันธ์ 2561, จาก <http://www.kanchanapisek.or.th>